

Danmark er stadig et ø-rige

Danmark er et tætbeholdt land. Især hvis vi sammenligner os med vores skandinaviske naboer. Danmark består også af godt 400 øer, hvoraf ca. de 80 er beboede. I den statistik indgår såvel Sjælland, Fyn, Lolland, Falster og såmænd også Slotsholmen, hvor Folketinget har til huse. Men spredt udover Danmarkskortet ligger også 27 små ø-samfund, som ikke er forbundet med broer eller dæmninger. Små hel-årssamfund der har fundet sammen i Sammenslutningen af Danske Småøer for at kæmpe for deres egen eksistens.

Truslen om affolkning

Det er godt 100 år siden de små øer havde deres storhedstid. En tid, hvor man levede af landbrug, handel, håndværk, fiskeri eller søfart. Gamle øboere kan stadig huske en tid, hvor selv de mindste øer havde skoler, og hvor der ofte var flere købmænd, bagere, skomagere, skræddere, smede og anden håndværk. Hvor ø-samfundet i langt højere grad end i dag var ramme om en tilværelse fra fødsel til død. Men i tiden efter 2. verdenskrig satte affolkningen af de små øer ind, især op gennem 1960'erne. Det samme er sket i mange andre landdistrikter end lige øerne. Og der er ikke noget mærkeligt i den demografiske udvikling. Op gennem 1960'erne og 1970'erne blev det mere og mere almindeligt for en bredere del af ungdommen at uddanne sig, og derfor søge til skoler og læreanstalter i byerne; det blev stadig sværere for de små landbrug at klare sig i erhvervets strukturudvikling og landbrugets mekanisering overflødiggjorde arbejdskraft; væksten i industrien skabte jobs langt fra øerne. Endelig skal man nok ikke undervurdere den urbane livsstils tiltrækningskraft. På øer med i forvejen relativt små befolkninger er det klart, at massiv fraflytning mærkes ekstra hårdt. Det fjernede grundlaget for øernes købmænd, håndværkere, skoler, mv. Uden disse funktioner kunne

De 27 småøer i Sammenslutningen af Danske Småøer

ø-livet føles endnu mere uattraktivt, og en negativ befolkningsmæssig spiral var i gang.

Øboere organiserer sig

I 1973 udgav Miljøministeriet et notat, som øboerne hurtigt døbte „Det sorte notat“; et notat, hvor embedsmænd forudså øernes snarlige død. Det blev betragtet som uundgåeligt, at øer under 500 beboere ville affolkes helt. Øernes

livsline, færgen, havde stadig sværere ved at klare sig på almindelige forretningsvilkår, fordi oliekrisen og sømændenes lønudvikling mangedoblede driftsomkostningerne. Uden en færge, så var det åbenlyst, at profetien om øernes død hurtigt ville blive til virkelighed. Den korte historie er, at en række ildsjæle fra øerne med opbakning fra sympatisører i 1974 dannede Sammenslutningen af

Fortsættes på side 3

Glem ikke værdierne fra fortiden, når vi skaber fremtiden

Kommentar af
Henry Larsen

„Henfarne slægter – forglem dem ej! I arv de gav dig en ædel gave“. Således skriver Johannes V. Jensen i en af vore dejlige fædrelandssange. Henfarne slægters liv og virke finder vi på øerne mange eksempler på. Går man ud over markerne en vinterdag, når efterårets regnbyger har skyllet småstenene rene, kan man finde resterne af flintsmedens arbejde. Det meste er afslag og kasserede arbejder, men en gang imellem er man heldig og finder et færdigbearbejdet redskab. Vi har køkkenmøddinger, stendysser, skibssætninger og bronzealderhøje, som fortæller, at der også tidligere har levet selvstændige stolte øboere. Senere blev vi underlagt konger, bisper eller herremænd. De havde alle det tilfælles, at de levede af at beskatte os. Som om det ikke var nok var øboerne også udsatte for sørøveri, især under svenskekrigene. Men øboerne var seje, de stod det igennem, de formede landskabet. De samlede sten, de gravede afvandingsgrøfter, de byggede diger og de plantede hegn. Det er det landskab, de har efterladt til os, der bebor øerne i dag. En unik natur – en ædel gave.

Udvikling kan føre til afvikling

I begyndelsen af 1800 tallet fik vi vores selvstændighed. Sogneforstanderskabet, der senere kom til at hedde sognerådet, blev oprettet. Vi fik helt og holdent ansvar for vores egen tilværelse. Ansvar for egne sager giver ansvarlighed, og samtidig kom andelsbevægelsen. Der blev etableret mejerier og brugsforeninger. Der blev bygget havne og oprettet færgeforbindelser. Der var stor aktivitet. Det gik faktisk rigtigt godt de næste 100 år, men så kom katastrofen. Der kom noget, der hed industrialisering, rationalisering, centralisering, administration og velfærdssamfund. Meget af det er godt, set ovenfra, men det havde nær affolket øerne. For os betød moderne udvikling afvikling. Og oveni dette vi blev igen underlagt en herremand. Men i stedet for f.eks. Gyldenløve eller Danneskjold kom den nye herremand til at hedde

„Storkommunen“. Politikere og planlægere er ikke onde mennesker. Alt dette var velment, men det var ikke alt sammen lige velovervejet. Man havde ikke overvejet konsekvenserne af at afskaffe nærhed og ansvar.

Ansvar og ildsjæle

Det blev en alvorlig udfordring. Det er livsfarligt at blive frataget ansvar. Der er stor risiko for at blive inficeret med opgivelserbacillen. Heldigvis viste det sig, at mange øboere var udrustet med et stærkt immunforsvar. Og i samarbejde med mange friske tilflyttere blev udfordringen taget op. Selvfølgelig udvikler samfundet sig, også på de små øer. Men derfor behøver vi ikke sidde med hænderne i skødet, hverken politikere, embedsmænd eller øboere, og se på at helårssamfundene på de små øer bliver ofret på udviklingens alter. Vi kan sætte vores præg på udviklingen. Og det er det, vi skal. I en talemåde hedder det: Når man vil planlægge fremtiden, skal man kombinere det bedste fra fortiden med det bedste fra nutiden. Det bedste fra fortiden er efter min mening andelsbevægelse og ansvarlighed. I nutiden kan man småøerne rundt finde mange ildsjæle, mange ideer og megen kreativitet. Det er en kombination af dette, vi skal bygge øernes fremtid på.

Vi tror på fremtiden

At kunne gå på stranden og finde fossiler. At føle elementernes kræfter, når efterårs- og vinterstormene får bølgerne til at slå så hårdt i brændingen; at luften over hele øen smager af salt. At bo, hvor det bliver så mørkt om natten, at man kan se stjernerne. At glædes, når luften mildnes og forårets komme varsles af fugle på gennemrejse. At opleve de mange glade mennesker, der år efter år, besøger øerne om sommeren, fordi øerne er noget særligt. Fordi vi øboere forvalter øerne, så de er værd at besøge. At leve i en overskuelig verden, hvor man kender alle, er tæt på hinanden på godt og ondt. Det kan være besværligt. Men det er også lærerigt. Det giver menneskekundskab. Og det er ikke så ringe endda. Det har også værdi i fremtiden.

Henfarne slægter gav os en ædel gave: *De bøgelyse danske småøer*. Dem har vi – politikere, embedsmænd og øboere – en forpligtigelse til at arbejde positivt sammen om at bevare for de kommende slægter, disse levende natur- og kulturperler.

*

Bliv støttemedlem af Sammenslutningen af Danske Småøer

Interesserer du dig for de danske øer? Så tegn et støttemedlemskab og modtag Ø-Posten på din adresse. Det koster blot 150,- kr. om året.

Kontakt sekretariatet på sekretariatet@danske-smaaer.dk, hvis det har interesse!

Lægehus på folkeaktier

Limfjordsøen Fur har indtil 1. marts haft egen læge. Men når lægen nu går på pension, så har de driftige furboerne taget et frisk initiativ. De har foreslået at anlægge et lægehus lige på den anden side af vandet, i erkendelse af, at de næppe får egen læge igen. Det er beboerforeningerne i Nordsalling med på, og der er taget initiativ til at tegne folkeaktier for at få etableret et lægehus fem minutters sejlads fra Fur. *cj*

Modtag elektronisk nyhedsbrev fra de danske småøer

En til to gange om måneden udsender Sammenslutningen af Danske Småøer nyheds-mails med nyt fra ø-verdenen. Hvis man er interesseret i at modtage disse, så kan man tilmelde sig på www.danske-smaaer.dk eller ved at maile cj@danske-smaaer.dk

Sekretariatet

Færgerne er udenfor en hver diskussion øernes livslinje. Og driften af færgerne er afhængig af offentlig finansiering.

Fortsat fra forsiden

Danske Småøer. Fra 2001 blev der indført gratis persontransport for fastboende på øerne. Men et ligeså vigtigt element i Sammenslutningen af Danske Småøers arbejde, som at lobbye for at forbedre øboernes vilkår, har været at skabe rammerne for at øboere kan mødes, erfaringsudveksle og inspirere hinanden. Det er der gennem tiden både kommet gode projekter og venskaber ud af på tværs af øer.

Øernes fælles træk og forskelligheder

De 27 øer, der i dag er medlem af Sammenslutningen af Danske Småøer, har alle det til fælles, at de ikke er selvstændige kommuner; at de havde ml. 20 og 1200 beboere, da de blev medlemmer og endelig, at de ikke er bro- eller landfaste. Mandø i Vadehavet er dog lidt anderledes, da øen ikke er forbundet til fastlandet med en færge, men af en låningsvej, der er farbar, når det er lavvande. Men det gør nu ikke livet som Mandøbo lettere. For Moder Natur har ikke indrettet tidevandet, så det følger en fast fartplan.

Selvom øerne har mange fælles træk, så er der også store forskelle. Det er klart, at det er anderledes at være en af Anholts 164 beboere, der har godt tre timers sejlads til fastlandet, og ikke en gang hver dag, og så være en af Venø's 201 beboere, hvor færgen tager turen til fastlandet på to minutter hver tyvende minut i dagtimerne. Eller Orø med 890 beboere, der med en af sine to færgeforbindelser kun har ca. 60 km til Rådhuspladsen i København, og så Birkholm med 10 beboere, der er forbundet med Ærø via en daglig postbåd. Så livsbetingelserne er forskellige. På trods af forskellighederne, så er mange af problematikkerne fælles. Når øboere mødes, så er det som regel emner som færge, skoleadgang, hjemmehjælp, og bosætningsstrategier, som alle kan samles om.

Befolkningsudviklingen på øerne

Som det fremgår af tabel 1 over befolkningsudviklingen på de små øer, så er antallet af øboere, samlet set, halveret siden år 1930. Og, at affolkningen især

Fortsættes på side 4

Sammenslutningen af Danske Småøer

Sammenslutningen af Danske Småøer er interesseorganisation for 27 danske småøer. Øerne fordeler sig på 19 kommuner og i 4 regioner. Medlemsøerne er Aarø, Agersø, Anholt, Askø (og Lilleø), Avernakø, Baagø, Barsø, Birkholm, Bjørnø, Drejø, Egholm, Endelave, Fejø, Femø, Fur, Hjarnø, Hjortø, Lyø, Mandø, Nekselø, Omø, Orø, Sejerø, Skarø, Strynø, Tunø og Venø.

Organisationens overordnede målsætning er at bevare og udvikle helårssamfundene på øerne. Sammen med ø-organisationer fra 8 andre lande i Europa har man også stiftet en europæisk organisation, ESIN. Der udgives et medlemsblad, Ø-posten, der udkommer 6 gange om året. Sammenslutningen af Danske Småøer har sekretariat på Strynø i det sydfynske øhav.

Web: www.danske-smaaer.dk

Table 1: Population 1930-2008

	Agersø	Anholt	Askø	Avernakø	Barsø	Birkholm	Bjørnø	Baagø	Drejø	Egholm
1930	404	415	224	338	73	68	64	220	318	145
1940	380	220	212	338	61	61	75	210	293	135
1950	371	231	193	296	58	52	60	186	268	115
1960	340	239	163	272	55	57	40	137	246	77
1970	286	191	106	192	45	39	47	97	159	62
1980	253	146	107	151	28	16	49	73	132	59
1990	257	166	71	96	22	7	32	39	102	57
2000	247	164	73	115	26	9	40	32	81	50
2001	255	171	69	117	22	9	36	30	78	52
2002	251	166	72	123	24	9	39	35	69	53
2003	255	157	71	121	25	8	33	35	72	52
2004	257	165	70	119	25	8	33	39	76	59
2005	240	161	69	113	25	7	43	36	74	50
2006	247	167	67	110	26	10	39	34	69	48
2007	231	164	61	110	26	8	36	32	62	53
2008	233	164	53	111	23	10	36	36	71	55
	Endelave	Fejø	Femø	Fur	Hjarnø	Hjortø	Lyø	Mandø	Nekselø	Omø
1930	596	1240	635	1556	197	56	375	176	50	300
1940	515	1238	614	1440	179	46	351	163	46	297
1950	466	1331	590	1446	193	32	314	174	42	300
1960	403	1103	508	1473	170	30	280	159	45	246
1970	265	883	377	1294	120	29	198	128	28	219
1980	208	735	305	1139	129	14	182	97	22	196
1990	171	654	224	1032	133	15	144	81	19	172
2000	163	616	182	949	110	17	132	69	22	159
2001	166	601	172	949	121	14	141	64	22	171
2002	173	591	164	945	114	14	148	62	26	177
2003	177	625	156	939	119	14	144	60	24	193
2004	172	639	149	914	111	14	150	59	25	194
2005	171	622	154	904	108	13	138	59	24	190
2006	177	619	144	912	103	13	130	56	26	187
2007	174	565	144	900	105	12	120	52	22	188
2008	174	563	150	872	106	12	116	46	21	177
	Oro	Sejersø	Skarø	Strynø	Tunø	Venø	Aarø	Samlet befolkningstal		
1930	885	896	116	623	256	279	261	10.766		
1940	833	849	123	555	224	210	306	9.974		
1950	785	782	113	527	209	175	303	9.612		
1960	673	664	91	428	166	164	278	8.509		
1970	644	545	52	284	123	121	231	6.765		
1980	650	491	43	243	119	129	217	5.933		
1990	754	464	26	211	81	159	207	5.396		
2000	1007	392	27	208	92	188	215	5.385		
2001	1012	377	32	199	94	206	209	5.389		
2002	989	375	35	203	97	198	200	5.352		
2003	977	387	39	216	108	206	204	5.417		
2004	950	406	31	193	112	212	196	5.380		
2005	948	406	37	206	112	211	183	5.304		
2006	937	403	36	218	115	211	180	5.284		
2007	893	407	36	214	111	199	171	5.096		
2008	890	397	40	216	119	201	167	5.059		

 Befolkningsstal 1930-2008 på de 27 danske småøer og i Danmark. Kilde: Danmarks Statistik/
 Sammenslutningen af Danske Småøer.

Fortsat fra side 3

tog fart i 1960'erne. Det ser også ud til, at affolkningen er bremset i fart fra 1980'erne. Måske er det et udtryk for, at de politiske tiltag for at støtte de små øsamfund har haft en effekt? Men nu skal man også være opmærksom på, at statistik kan bruges og misbruges på mange måder. Især, når der er tale om så små størrelser som småøer. Det er vigtigt at kigge ind

Korte fakta om øerne

Befolkningsmæssigt er Birkholm i det sydfynske øhav den mindste ø med 10 beboere, mens Orø i Holbæk fjord er den største med 890 beboere (år 2008). Der er stadig skoler på 11 af øerne, dog lukkes Lyø skole, som også er skole for Avernakø-børn, fra skoleåret 2009/2010. 17 af øerne har helårsåben dagligvarehandel.

i tallene; at kigge på de enkelte øer, for der er store lokale forskelligheder, hvad angår befolkningsudvikling. F.eks. så var Orø i voldsom vækst omkring årtusindeskiftet, kulminerende med 1012 beboere i år 2001, flere end nogen sinde før. Fejø havde også held i perioden 2003-2006 med at tiltrække nye beboere via aktivt bosætningsarbejde, hvor det nærmest blev fremstillet som trendy at bosætte sig på en småø. Siden har befolkningstallet på de to øer dog været vigende, og ligesom de påvirkede den samlede befolkningsstatistik positivt i de gode år, så har de sidste års tilbagegang i de to øers befolkninger selvfølgelig også en effekt på det samlede befolkningstal. Der er sikkert mange forklaringer på, hvorfor befolkningstallet efter en opblomstring pludselig falder igen. Måske falmer drømmen om det gode ø-liv for nogle tilflyttere og de flytter igen eller måske kan også øer blive sølvbryllups kvarterer, hvor befolkningstallet falder, når de unge flytter fra

hjemmet. Det er klart, at i meget små befolkninger, så vil blot få dødsfald og fraflytninger give sig udslag i statistikken og omvendt. De øer, der har det sværest, er klart øer med lang sejlafstand, og hvor anløbshavnen er langt fra by og arbejdsmarked. Hvis øen samtidig ikke har nogen skole, så er det svært at tiltrække erhvervsaktive familier. Femø og Drejø er eksempler på sådanne øer. Mens relativt isolerede øer som Anholt og Tunø klarer sig bemærkelsesværdigt godt, måske i kraft egen skole og et mere driftigt opland på fastlandet? Og nær-øer, som Venø og Bjørnø, er andre eksempler på øer, hvor det er lykkedes, stort set, at fastholde et stabilt befolkningstal. På Venø er en af årsagerne, udover at øen har kort sejlafstand til et relativt driftigt opland, at man på øen tog initiativ til at etablere en efterskole. Det skabte ikke bare liv, men også arbejdspladser og tilflyttere til øen.

Fortsættes på side 6

Tabel 2: Aldersfordeling 2008

	0-7 år	8-17 år	18-24 år	25-34 år	35-49 år	50-66 år	67 år og derover
Agersø	4,7 %	11,6%	3,0 %	6,9 %	16,3 %	32,2 %	25,3 %
Anholt	6,7 %	11,0 %	1,8 %	3,0 %	18,3 %	41,5 %	17,7 %
Askø	0 %	0 %	3,8 %	0 %	18,9 %	45,3 %	32,0 %
Avernakø	3,6 %	13,5 %	0,9 %	1,8 %	18,9 %	34,3 %	27,0 %
Baagø	5,6 %	5,6 %	0,0 %	2,7 %	13,9 %	38,9 %	33,3 %
Barsø	13,0 %	13,0 %	4,4 %	4,4 %	17,4 %	39,1 %	8,7 %
Birkholm	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	80,0 %	20,0 %
Bjørnø	2,8 %	30,6 %	5,6 %	0,0%	22,2 %	19,4 %	19,4 %
Drejø	1,4 %	0,0 %	1,4 %	2,8 %	8,5 %	62,0 %	23,9 %
Egholm	5,5 %	16,3 %	10,9 %	7,3 %	20,0 %	27,3 %	12,7 %
Endelave	4,0 %	11,5 %	4,6 %	3,4 %	12,1 %	40,8 %	23,6 %
Fejø	5,9 %	8,9 %	1,9 %	3,4 %	17,0 %	36,6 %	26,3 %
Femø	2,0 %	4,7 %	2,7 %	1,3 %	7,3 %	42,7 %	39,3 %
Fur	6,2 %	13,4 %	4,7 %	4,0 %	18,7 %	29,8 %	23,2 %
Hjarnø	1,9 %	8,5 %	7,6 %	1,9 %	14,1 %	52,8 %	13,2 %
Hjortø	0,0 %	16,7 %	0,0 %	0,0 %	33,3 %	41,7 %	8,3 %
Lyø	6,0 %	9,5 %	0,9 %	4,3 %	15,5 %	39,7 %	24,1 %
Mandø	6,5 %	10,9 %	6,5 %	6,5 %	13,1 %	23,9 %	32,6 %
Nekselø	4,8 %	14,3 %	0,0 %	0,0 %	19,0 %	42,9 %	19,0 %
Omø	6,2 %	6,8 %	1,1 %	3,4 %	15,3 %	41,8 %	25,4 %
Orø	5,3 %	10,2 %	6,2 %	5,1 %	18,3 %	30,7 %	24,2 %
Sejersø	7,1 %	7,5 %	1,0 %	5,8 %	12,1 %	35,3 %	31,2 %
Skarø	0,0 %	17,5 %	2,5 %	2,5 %	20,0 %	32,5 %	25,0 %
Strynø	14,3 %	8,8 %	0,5 %	4,6 %	21,7 %	30,6 %	19,5 %
Tunø	6,7 %	5,0 %	0,8 %	5,9 %	14,3 %	38,7 %	28,6 %
Venø	8,5 %	11,4 %	6,0 %	5,5 %	18,9 %	34,8 %	14,9 %
Aarø	2,4 %	12,6 %	4,2 %	3,6 %	20,9 %	31,1 %	25,2 %
Småøer i alt	5,9 %	10,2 %	3,6 %	4,2 %	16,9 %	34,9 %	24,5 %
Danmark	9,6 %	12,6 %	7,9 %	12,6 %	21,8 %	22,1 %	13,4 %

Aldersfordelingen i befolkningen på de 27 danske småøer og i Danmark i 2008.
Kilde: Danmarks Statistik/Sammenslutningen af Danske Småøer.

Fortsat fra side 5

Befolkningssammensætningen på øerne

Der er ingen tvivl om, at aldersfordelingen på øerne er skæv i forhold til landsgennemsnittet. F.eks. så udgør gruppen af borgere i alderen 67 år og derover på øerne Baagø, Askø, Femø, Mandø og Sejerø over 30% af ø-befolkningen. Til sammenligning så udgør samme aldersgruppe på øerne i alt 24,5% af ø-befolkningen, mens det samme aldersgruppe udgør 13,4% af den samlede danske befolkning (se tabel 2) Så øerne er befolket af seniorer. Der er dog øer, der også har haft held til at tiltrække erhvervsaktive børnefamilier. F.eks. på Strynø, hvor børnene i førskolealderen udgør en langt større andel af ø-befolkningen end samme gruppe udgør i Danmark som et hele. En af årsagerne til det er en velfungerende daginstitution og skole. Fælles for øerne er, at aldersgruppen 18-30 år nærmest er ikke-eksisterende i befolkningen. Det bør dog ikke overraske. I den alder uddanner man sig, søger karriere eller ønsker at udforske verden.

Hvad lever man af på øerne?

Igen må man understrege øernes forskellighed. Øer med kort sejltid og måske endda med anløb i købstæder, kan sagtens være base for pendlende erhvervsaktive, mens øer med lang sejltid og måske kun få færgeafgange i sagens natur kun i ringe grad huser pendlere. Men der er dog også nogle arbejdspladser på selve øen, det være sig i skole, kirke, købmand, hjemmehjælp, færge, håndværk, mv. På Sejerø er øens største arbejdsplads plejehjemmet, mens f.eks. Avernakø og Strynø har børneinstitutioner, hvor arbejdskraften ligefrem pendler til fra fastlandet. Fur er i en klasse for sig selv med sin molérindustri og andre større virksomheder. Mange øboere må sammensætte en års-

Småøernes Aktionsgruppe

Småøerne har ligesom godt 45 andre danske landdistrikter i Danmark deres egen lokale aktionsgruppe (LAG). En bestyrelse på 9 personer prioriterer midler fra Landdistriktsprogrammet og Fiskeriudviklingsprogrammet til projekter og aktiviteter på øerne. Indsatsområderne i aktionsgruppens udviklingsstrategi er: Attraktiv fritid; bæredygtigt erhverv; nye havnefaciliteter; samt samarbejde og udvikling. Småøernes Aktionsgruppe har websted på www.aktionsgruppe.dk

De små øer er naturligt nok især mål for sejlerturister og de seneste år har der været en stærk vækst indenfor havkajak-sejler

indkomst fra flere kilder. Et eksempel kan være, at man kombinerer en tjans som kirkegårdsgraver og havnefoged. Eller landbrug med Bed & Breakfast.

Landbruget på øerne

I tidligere tider var landbruget sammen med fiskeri, søfart, handel og håndværk det dominerende erhverv på øerne. Der er i dag købmænd på 17 af de 27 småøer, og på de mindre af øerne er det en kamp at opretholde en købmandshandel. Decideret erhvervsfiskeri finder vi i dag

kun på Fur, Omø, Agersø, Sejerø, Aarø og Birkholm. Men landbruget på øerne har været det store erhverv.

Naturgrundlaget har naturligvis været forskelligt fra ø til ø, men det har været i det erhverv, at de mange arbejdspladser har været. Sådan er det ikke længere. Det er klart, at de små ø-landbrug ikke har kunnet følge med i landbrugets strukturudvikling, og ø-landbrugene har derfor også adgang til en særlig EU-støtte, en støtte der også gives til landbrug i eks. bjergområder, altså en kompensation

lads.

for det geografiske „handicap“, man er underlagt som ø-landmand. Der er stadig malkekvægsbesætninger på eks. Lyø, Femø og Sejerø, og svineproduktion på Baagø, Egholm og Orø. Øerne i Smålandshavet, især Fejø og Askø/Lilleø, har bevaret traditionen for frugtavl på meget professionel vis og har held til at brande deres produkter som særlige kvalitetsprodukter. Men ellers er der også en stigende bevidsthed blandt landmændene om deres rolle som naturforvaltere. For på øerne er der mange naturtyper,

som både nationalt og internationalt har bevågenhed. Hvis de skal bevares er bl.a. afgræsning en væsentlig indsats. Men der er også en stigende interesse på de små landbrug for at udvikle lokale kvalitetsprodukter. Så det er muligt at finde både syltetøj, most, cider, honning, is og kødprodukter fra de små øer i de større byers detailhandel. Mange af disse ildsjæle er organiseret i Småøernes Fødevarer-netværk.

Turister på øerne

Der er et helt andet liv på øerne om sommeren, hvor naturen, roen, havet og de små mikro-samfund, der ofte oser af kulturhistorie, får mange feriegæster. Igen er der stor forskel på fra ø til ø, hvordan turismen arter sig. På en ø som Anholt, der har de 164 fastboende nemt selskab af 5.000 turister på en dag i højsæsonen. På nogle øer er der større sommerhusområder, der er beboet i sommersæsonen, mens at fritidshusejere på andre øer har indtaget de oprindelige gamle helårsboliger. Pligten til helårsbeboelse i de gamle huse er noget, der kan skabe debat. Det er muligt at omgå den, og det betragtes på nogle øer som en farlig tendens, at helårsboligerne får fritidshusstatus. For det er mere ønskeligt med lys i vinduerne hele året. Andre øer har måttet erkende, at det er svært at tiltrække faste beboere, og ser så hellere, at „deltids-øboere“ sætter husene i stand og bidrager økonomisk og socialt i sommersæsonen. Tendensen med fritidshusstatus kan være med til at presse priserne på husene op, hvilket igen kan gøre det sværere at sælge husene til fastboende. For som øbo kan man typisk ikke sætte sig i for høje boligomkostninger, da man ikke har nem adgang til attraktive jobs, men derimod ofte må nøjes med deltidsjob eller sæsonarbejde. Udover fritidshusejere, så er den typiske ø-turist lystsejler. De mange øer i de danske farvande med deres hyggelige havne indbyder da også til et besøg fra såvel danske, tyske og hollandske gæster. Og netop havnene er øboere som regel enige om vigtigheden af. Så får øerne med en passende sejlafstand også besøg af endagsturister, der nyder færgeturen og en gåtur rundt på øen. Andre igen tager ophold i Bed & Breakfast eller på camping. Og vi ser mange gæster, der har det som erklæret mål at besøge alle danske småøer; at de vælger ø-hop over flere sæsoner. Der er en stigende erken-

Fortsættes på side 8

Småøernes Fødevarer-netværk

En sammenslutning af ildsjæle, der arbejder for at udvikle og markedsføre lokale kvalitetsfødevarer fra de små øer. Eksempler på produkter er most og cider fra Fejø, syltetøj fra Strynø, is fra Skarø og ø-lam fra det sydfynske øhav. Småøernes Fødevarer-netværk kan besøges på www.oespecialiteter.dk

Martin Jørgensen og Britta Tarp fra Skarø er blandt de ildsjæle, der udvikler fødevarer specialiteter. På billedet serverer Martin Jørgensen smagsprøver på den økologiske Skarø Is for Regentparret, en is, hvor birkesaft er en af ingredienserne.

Fortsat fra side 7

delse af, at turismen er med til sikre det lille ø-samfund. At den er af afgørende betydning for, at man f.eks. kan have en købmand hele året. Det diskuteres også blandt aktørerne i turisterhvervet, hvordan man får udvidet sæsonen og får skabt nogle gode tilbud til turisterne, som kan skabe mere omsætning på øen. Så der arbejdes med pakketure, kulinariske oplevelser og guidede ture. Vel at mærke uden at undergrave det, der er øernes attraktion. For det er naturen, stilheden og følelsen af mikrosamfund, turisterne søger på øerne. Ikke diskoteksmiljøer eller oplevelsesparker.

Distancearbejde fra øerne

I internettets barndom forudsås en revolution i danskernes måde at arbejde på. At det ville være muligt med ny teknologi at ophæve geografiske barrierer, så arbejdet stort set ville kunne klares hjemmefra. En revolution har der vel ikke ligefrem været tale om, men en stille og rolig udvikling, hvor medarbejdere kan tage arbejde med hjem og måske kun møde ind i firmaet enkelte dage om

ugen. Det ser man da også på øerne; at der er øboere der helt eller delvist ernærer sig ved en distancearbejdsplads. Men mere typisk er det, at der er tale om små enkeltmandsvirksomheder, der har internettet som det primære værktøj, det være sig journalister, oversættere, revisorer, web-designere og IT-konsulenter. De fleste øer har da også den nødvendige teknologiske infrastruktur til at det kan lade sig gøre.

Har øerne en fremtid?

Ø-samfundene er her endnu på trods af de dystre forudsigelser i starten af 1970'erne, og de forsvinder ikke sådan lige. Men det er klart, at øboerne også selv måler deres sundhed i antal beboere. Og der er enkelte øer, der er tæt på affolkning, mens andre svinger lidt frem og tilbage, hvad angår antal beboere. Man skulle ellers tro, at de små øsamfund havde det mange mennesker sukker efter:

Ny forvaltning af Ø-støtten og ny ansøgningsfrist

Puljen til støtte til de små øsamfund er jo i forbindelse med Finansloven for 2009 blevet lagt sammen med Velfærdsministeriets Landdistriktpulje. Den samlede pulje, der fremover forvaltes af Velfærdsministeriet, vil kaldes „Pulje til forsøgsvirksomhed i landdistrikterne og de små øsamfund“. Men der er særskilt vejledning og ansøgningskema til ø-projekter. Materialet kan findes på ministeriets hjemmeside www.vfm.dk Og ellers er man også velkommen til at henvende sig til sekretariatet i Ø-sammenslutningen. Der vil i 2009 være to ansøgningsrunder hhv. d. 1. maj og d. 1. oktober.

cj

Torben Vestergaard forsyner fra sin base på Strynø de syddanske øer og flere færger med trådløst bredbånd i god kvalitet og til en fornuftig pris. Torben Vestergaard blev i den tidlige fase af sin virksomhed støttet af ø-støttemidler og LEADER+programmet. Han er senest blevet tildelt den fynske IT-pris 2009 for sin virksomhed

Natur, stilhed og tryghed. Men måske er det i virkeligheden noget de fleste kun vil have i mindre doser? Et ø-liv indeholder mange værdier, som kan synes glemte. At man mødes på tværs af generationer og social status. At man bl.a. via rigt foreningsliv selv skaber ting og aktiviteter. Men en fornuftig færgeservice, bekvem og god skoleadgang, og jobskabelse er en nødvendighed, hvis øerne skal overleve på længere sigt. Man kan ikke tiltrække de, der foretrækker et liv i byerne, men der er et segment af potentielle tilflyttere til øerne, hvis vel at mærke de basale servicefaciliteter er tilgængelige. Og med de særlige værdier, som et liv på øerne byder på, så bør kommunerne se deres øer, som en ekstra farve på paletten i deres bestræbelser på at tiltrække nye skatteborgere. Og man bør nationalt have det som mål at sikre det danske samfunds mangfoldighed, hvilket også indebærer at sikre de små helårssamfund på øerne.

Claus Jensen, sekretariatsleder

Denne artikel er en blandt flere i et temaNnummer om danske småøer i tidsskriftet „Geografisk Orientering“ april 2009. Andre bidragsydere til bladet er bl.a. John Bertelsen, Fur, og Poul Henrik Harritz, Strynø. Besøg evt. www.geografforbundet.dk

✱

Ny præst på Strynø

På Strynø er det lykkedes at bevare det lokale præstembede. Dog vil præsten have en stor del af sin tjeneste på fastlandet. Lene Andersen, der er ansat, flytter til øen med mand og 3 børn, og da der samtidig er to andre Strynø-børn, der skal starte i den lokale daginstitution, så må øens største arbejdsplads, „Skattekisten“, endnu engang udvide medarbejderstaben. Den nye præst, Lene Andersen, er ikke helt uvant med ø-livet, idet hun er datter af beboerformanden på Skarø.

cj

Syge- og hjemmepleje under pres

Det forlyder fra flere øer, at syge- og hjemmeplejen er under pres. I bestræbelserne på at få den kommunale økonomi til at hænge sammen, så kommer den kommunale service på øerne bragt i spil. På Avernakø savnes der en hjemmesygeplejerske. Den ældre plejekrævende øbo bliver i alt for høj grad udsat for gentagne indlæggelser, som kunne være undgået hvis man havde en hjemmesygeplejerske. Og på trods af, at man på Avernakø har en bosiddende hjemmehjælper, så har kommunen besluttet, at adgang til hjemmehjælp ikke er mulig efter kl. 15 på hverdag og ikke i weekender. Så livskvaliteten for den ældre øbo er i fare.

cj

Helikopter-betjening af de små øer

De små øer har gennem årene fået hurtig og kvalificeret assistance af forsvarrets redningshelikoptere ved ulykker og pludselig sygdom. Og det har været af afgørende betydning for trygheden på øerne, at helikopterne er en del af akut-

beredskabet. Med beslutningen om at anskaffe regionale læge-helikoptere er spørgsmålet om disse vil erstatte de militære redningshelikoptere, når ulykken er ude på øerne. Hvis ja, så må det være et krav at de regionale lægehelikoptere, som

en selvfølge skal kunne operere både om natten og i samme type vejr som de militære helikoptere. Hvis de ikke kan det, og det synes noget uklart, så vil der stadig være brug for forsvarrets redningstjeneste.

cj

Kystsikring et akut problem flere steder

På Anholt har man længe haft et akut problem, som kun bliver værre med tiden, hvis der ikke gøres noget. Stormen i 2005 gjorde et alvorligt indhug i vejen, der forbinder havn og by på øen og storme af samme kaliber vil helt ødelægge vejen og en nærliggende campingplads. Norddjurs Kommune mener, at det bør

være statens opgave at sikre strækningen, men det afviser Transportminister Lars Barfoed, der mener, det er lodsejernes opgave. Lodsejerne er i dette tilfælde Anholt Camping og Grenaa Havn A/S (Norddjurs Kommune er eneaktionær).

På Omø, som blev hårdt ramt af stormen i 2005, har man dannet et digelaug

for at sikre byen ved havnen. Men man er hindret i at udvinde ler på øen til diget. Det har fået Henrik Brodersen (MF for DF) til at bede ministeren om at enten at give øboere dispensation, så leret kan udvindes lokalt eller finansiere den mærdgift på 1,5 mio. kr., det vil koste at få materialerne fra fastlandet.

cj

Indtryk fra årsmøde i Småøernes Fødevarerenetværk

Årø var vært for årets generalforsamling med efterfølgende seminar i Småøernes Fødevarerenetværk, som blev afholdt 13-14 marts. Årø synes at gennemgå en rivende udvikling med stigende besøgstal, etablering af Café Brummers Gård og gårdbutik hos Årø Galloway. Især Årø Vingård trækker mange besøgende, som i forbifarten også får et visit på andre af øens seværdige lokaliteter. Årø anskueliggør dermed det perspektiv, Småøernes Fødevarerenetværk har tegnet med begrebet „Kulinarisk oplevelses-turisme“, hvor identitet skabt igennem en egenartet kvalitetsfødevarerproduktion gør et besøg på øen til en lærerig oplevelse. 2008 var et meget aktivt år i Småøernes Fødevarerenetværk. Netværket afholdt „Aroma 2008“, hvor over 100 producenter af specialfødevarer deltog for erfaringsudveksling. 2008 bød også på etablering af „Småøernes Økologiske Fødevarerenetværk“ som et netværk af økologiske producenter og etablering i regi heraf af et økologisk rejsehold som virker i samarbejde med Økologisk Landsforening. Netværket har været repræsenteret ved en række markeds- og præsentationsarrangementer, bl.a. Kulinarisk Syd-fyn og verdens største økologiske fødevarermesse, Biofach, i Nürnberg. Her optrådte Is fra Skarø og Sejerø-gæs under det fælles banner „Islands Organic“.

Året 2009 vil sætte yderligere fokus på netværksproduktion og synliggørelse af den kulinariske oplevelsesturisme bl.a. i regi af „Visit Danmark“. Datoen 5. juni er gjort til åben-hus-dag for producenter af ø-specialiteter.

Det efterfølgende seminar handlede om, hvorledes man definerer – og hvilke krav man kan stille til en egnesspecialitet og havde indlæg fra Flemming Just fra netværket „Vadehavsguld“. Begrebet er på fransk givet navnet „terroir“ som udtryk

for, at produktionslokaliteten i sig selv giver produktet en særlig egenskab. For Ø-specialiteter kommer desuden den kvalitet i spil, at produktionen skal være medvirkende til at styrke identitet og eksistensgrundlag på de danske småøer. På seminaret blev nedsat en arbejdsgruppe som skal definere præmisserne for en mærkningsordning for ø-specialiteter. Resultatet ventes at blive præsenteret og drøftet på et seminar i august-september 2009 evt. arrangeret i samarbejde med andre fødevarerenetværk.

At deltage i Småøernes Fødevarerenetværks årsmøde var som sædvanlig en exercits i spirit-building. Ildsjæle er et smitsomt folkefærd!

Laurids Siig Christensen, Sejerø

Endelave etablerer kro-anpartselskab

På grund af sygdom har Endelaves Kro i et stykke tid kørt for nedsat kraft, og har stået til salg. Og det har været et savn, både for de fastboende og de mange turister på øen. Men nu har en kreds af endelavitter etableret et anpartsselskab som skal overtage kroen. Der har vist sig en enestående opbakning til idéen og foreløbig har 45 personer givet tilsagn om at tegne sig for anparter til i alt 550.000 kr. For der er en stærk lyst på øen til, at der skal være gode tilbud til såvel fastboende som øens turister. Der søges investorer, der kan se potentialet i et attraktivt spisested på Endelave, samt interesserede forpagtere. Tjek Endelaves hjemmeside på www.endelave.dk

cj

Generalforsamling i Sammenslutningen af Danske Småøer

I weekenden d. 16.-17. maj afvikles den årlige generalforsamling i Sammenslutningen af Danske Småøer. I år foregår det på den sydsjællandske ø, Omø. Selve generalforsamlingen holdes lørdag eftermiddag, hvor alle øboere er velkomne. Af praktiske årsager kan værts-øen dog maksimalt huse og bispise to repræsentanter fra hver ø's beboerforening. Indkomne forslag skal være bestyrelsen i hænde senest 14 dage inden generalforsamlingen. Tilmelding til weekendens arrangement skal ske inden d. 15. april på bn@danske-smaaoer.dk eller tlf. 62 51 39 93.

Claus Jensen

Vækstforum Sjælland støtter små, lokale projekter

Det sjællandske vækstforum har afsat 5 mio. kr. til „små og lokale projekter“, der har et budget på maksimalt 600.000 kr. Vækstforum Sjælland har opstillet følgende kriterier for tilskuddet:

- Projekttilskuddet skal udgøre minimum 100.000 kr. og maksimalt 300.000 kr.
- Projekttilskuddet må dække højst 50% af projektkostningerne.
- Projekterne kan medfinansieres kontant eller med timer.
- Projekterne må maksimalt have en varighed på 18 mdr.

Vækstforum Sjælland har formuleret en handlingsplan med 10 punkter, og projekterne skal emnemæssigt ligge inden for denne handlingsplan. Ansøgningerne behandles på vækstforums fire årlige bevillingsmøder, og der vil være løbende indtag af projektansøgninger.

mp

Tag med på ø-kursus på Vallekilde Højskole

Den 7. -13. juni holder Vallekilde Højskole ø-kursus. Kurset er et traditionelt højskole-kursus med foredrag og et par udflugter. Emnet er de små danske øer, og der er bl.a. udflugt til Sejerø og Nekselø.

På kurset kommer en håndfuld øboere for at fortælle om øliv fra flere forskellige vinkler. Blandt foredragsholderne er bl.a. John Sørensen (Strynø), Jørgen Rasmussen (Omø), Niels og Lisbet Tøttrup (Anholt), Henry Larsen (Sejerø) og Claus Meyer (frugtavl på Lilleø/Askø). Der bliver også mulighed for at se en film om Christiansø og møde filmfotografen Helga C. Theilgård.

Meningen er, at kurset skal give et godt indblik i situationen på småøerne lige nu. Hvad sker der? Hvilke sager optager øboerne? Hvad vil det sige at være øbo? Hvad kan man opleve som turist på øerne?

Kurset henvender sig til alle med ø-interesse – også øboere! Så her er chancen for en hel uge i småøernes verden. Priserne begynder ved 3.500 kr. (pr. person i dobbeltværelse).

Læs mere på www.vallekilde.dk – se under kurser (kurset hedder Ude midt i havet) eller ring til højskolen på tlf. 59 65 60 45.

VALLEKILDE

HØJSKOLEN FOR KOMMUNIKATION OG KREATIVITET

DEN SEJLENDE MALER

Fra maj og hele sommeren sejler Den Sejlende Maler igen til din ø. Jeg tilbyder udførelse af bygningsmalerarbejde – inde og ude – nyt og gammelt. Er vant med mange forskellige opgaver som sommerhuse, private boliger, børnehaver, skoler, præstegårde, plejehjem osv. Økonomisk fordelagtigt for dig – ingen udgift til færgeoverfart og overnatning. Tag kontakt til Malermester Henrik Sørensen i god tid på 40 55 67 44.

Makker søges – tjek opslagstavlen på www.danske-smaaoer.dk

Mød kunsten på Anholt til sommer

Anholts beboere og øens turister får i år chancen for at krydre sommeren med en række kulturoplevelser. Som sædvanligt er der billedskole for børn og unge i løbet af juli måned. Her mødes øens børn med de yngste sommergæster for at male og arbejde med ler – og får på den måde en anderledes og kreativ sommeroplevelse.

Senere på sommeren er det dans, der står på Anholt-programmet. En gruppe professionelle dansere optræder i slutningen af juli med en danseforestilling, der tager udgangspunkt i Anholts særegne natur. Truppen består af dansere fra bl.a. Norge og Mexico, og forestillingen bliver til i løbet af en intens arbejdsuge på Anholt. Mens danserne er på øen, vil der også være mulighed for at møde dem til en workshop og til foredrag.

I slutningen af august er der for fjerde år i træk „Fortællinger i Fyrtårnet” yderst på Anholts østlige spids. Arrangementet i fyrtårnet er udvidet i forhold til de foregående år: I år mødes et par billedkunstnere, en skuespiller, en musiker og en fotograf en uges tid i fyrtårnet for at skabe en fælles kulturoplevelse omkring temaet 'Fugle ved fyrtårnet'. Også øens børn samt Anholts fortællere og fuglekendere vil i år bidrage til arrangementet. I weekenden den 29.-30. august åbnes dørene så til fyrtårnet og fyrgården, så øboere og turister kan opleve resultatet af anstrengelserne.

Bag kulturarrangementerne på Anholt står en gruppe kunstnere og anholtboere med billedkunstner Malene Pedersen i spidsen.

Morten Priesholm

Ø-POSTEN

Nyheder fra Sammenslutningen af Danske Småøer. ISSN-0105-4325.

Ø-Postens spalter er åbne for alle; artiklerne er ikke nødvendigvis udtryk for Sammenslutningen af Danske Småøers holdninger.

Indsendte artikler bedes ikke overstige 1500 anslag.

Redaktion: Sammenslutningens bestyrelse

Henry Larsen, Sejerø, ansv.h. 59 59 01 67
Dorthe Winther, Omø 58 19 91 80
Mimi Jespersen, Drejø 62 80 08 82
Jørgen Overgaard, Hjarnø 75 68 34 73
Kjeld Tønder Hansen, Strynø 62 51 59 02
Paul Svennesen, Barsø 74 61 82 87
Randi Klingenberg, Avernakø 62 61 80 68
Mogens Windeleff, Lyø 29 45 39 45

Redaktør: Claus Jensen
Layout: Erik Steenstrup Dyhr
Foto: Claus Jensen, Morten Priesholm,
Henrik Beierholm

Ø-Posten udgives med tilskud fra Skov-og Naturstyrelsen.

Annoncer: 4,00 kr. pr. sp.mm.

Tryk: Svendborg Tryk. Oplag: 3200

Redaktionen afsluttet 25. marts, 2009

Abonnement: 150 kr. pr. kalenderår.

Ø-Posten:

Sammenslutningen af Danske Småøer
Strynø Brovej 12, 5900 Rudkøbing

Tlf. 6251 3993 Fax. 6251 3996

E-mail: sekretariatet@danske-smaaoer.dk

Internet: www.danske-smaaoer.dk